

ПИРАТСТВО КАО НЕТИПИЧНА БЕЗБЕДНОСНА ПРЕТЊА И ИЗАЗОВ

Зоран Килибарда

Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Савремено пиратство на мору доживело је своју експанзију крајем 20. и почетком 21. века. Према проценама Међународног бироа за поморство, током 2000. године број напада повећао се за 57 одсто у односу на претходну годину. У периоду од 2000. до 2006. године забележено је два пута више напада него у претходном шесто-годишњем периоду. Захваљујући појачаном надгледању пловних путева, размени обавештајних података и непосредној заштити (пратњи) бродова на критичним деоницама, у периоду од 2004. до 2006. године укупан број напада у свету био је у опадању. Такав тренд настављен је и наредних неколико година у већини некада најугроженијих подручја (Јужно кинеско море, мореуз Малака, део Индијског океана према југоисточној Азији). Међутим, нагли пораст броја пиратских напада у водама око Рога Африке, за шта су углавном заслужни сомалијски пирати, као и појава нових неуралгичних тачака, учинили су да, почев од 2006. године, укупан број напада константно расте. Током 2010. било их је за 10 одсто више него у претходној години, чиме је достигнут неславни рекорд с краја прошлог века. Процењује се да пиратство на мору кошта светску економију између 7 и 12 милијарди долара.

Кључне речи: *пиратство, безбедност, безбедносна претња.*

Увод

Претњом се може назвати свака појава (стање, процес) која непосредно или посредно наноси штету некоме/нечему. Основна квалификација претње – оно по чему се она првенствено препознаје јесте њена погубност, тј. тежина последице (величина, односно озбиљност штете) коју остварена претња узрокује. Уз сваку претњу се неизоставно везује *ризик* и она се често, наравно неосновано, с њим идентификује. Међутим, ризик је нешто што је нешто сасвим друго. То је, најједноставније речено, вероватноћа остваривања претње. У зависности од те вероватноће зависи *степен угрожености* неком претњом. Угроженост је, речено језиком математике, производ погубности претње и ризика као вероватноће њеног остваривања. Према томе, ако је било који од ова два чиниоца екстремно мали, степен угрожености је низак. Претња планети да, на пример, буде разорена ударом астероида,

ма колико да су последице таквог догађаја катастрофалне (погубност претње огромна), угроженост земље том врстом претње је веома мала, јер је вероватноћа да се она оствари (степен ризика) веома мала. То важи и за угроженост свим врстама претњи, укључујући безбедносне претње, односно претње безбедности.¹

Типичне и нетипичне претње

На које се све начине нека претња може испољити у нетипичном облику?

Нетипичност претње може, пре свега, да се односи на извор претње (на то ко, односно шта прети) и на жртву претње (коме се, односно чему се прети). Није нетипично ако држава прети држави, поготову када то чини јача држава, али је нетипично када једна организација прети држави, поготово када је реч о држави којој се не усуђује да прети, па ни да јој се беспотребно (без велике нужде) не замера ни једна друга. Претња Ал Каиде Сједињеним Државама и Израелу (првој да ће претрпети велика разарања и људске жртве, а другој чак и да ће „нестати са лица земље“, да ће бити „бачена у море“) најбољи је пример те врсте нетипичности. Такође, није нетипично да војници прете војницима противничке војске, али је нетипично да се прети ненаоружаним цивилима противничке стране, да се, као што су то чинили Немци у Србији за време Другог светског рата, прети убијањем 100 цивила за сваког настрадалог немачког војника. Још је нетипичније да се прети деци, а врхунац безобзирности те врсте јесу претње још нерођеном детету.² Нетипично је, такође, када се прети употребом оружја неселективног дејства (употребом средстава којима се загађује вода, ваздух, храна).

Нетипичност претње може да се односи на неубичајеност размера и трајности последица, неубичајеност времена, места и начина узроковања штете и сл. Није, на пример, необично да се људи разболевају од грипа и да од тога умиру. То се догађа сваке године у хиљаду случајева. Нетипично је, пак, када грип који одвајкада погађа дивље птице почне да напада домаћу живину, а онда се пресели и на човека који му никада раније није био „домаћин“. Нетипично је да свињски грип, чијем изазивачу је ре-

¹ Безбедност схваћена у најширем смислу представља неко пожељно стање, стање које се одликује одсуством лошег – „стање без беде“. Пошто се, практично, ниједно стање не одликује апсолутним добром, односно потпуним одсуством лошег, то и безбедност, у ствари, представља степен остварености доброг (пожељног) које је увек угрожено нечим лошим (нежељеним). Према томе, безбедност се препознаје и као дефицит пожељног стања или као дефицит гаранција његовог очувања. Очекивано добро (оно што се подразумева остварљивим) обично је дефинисано неким нормама (правним, обичајним). У том смислу, безбедност се може дефинисати као степен заштићености или гарантованост права на неко добро (живот, неометан развој, образовање, здраву средину, породицу, државу...). Из наведене суштине безбедности потиче његова подела на: личну, људску, националну, регионалну, међународну... То значи да се *безбедносна претња или претња безбедности* може односити на сваку од наведених врста безбедности. Исто, наравно, важи и за *безбедносни ризик* као вероватноћу остваривања одређене безбедносне претње.

² Пример те претње илуструје слика на мајци Израелца на којој је представљена трудница Палестинка са исцртаном метом на стомаку и натписом „Један метак, двоје мртвих“.

довно станиште организам свиње, нападне човечји организам. Да је то типично, не би се, вероватно, звао свињским. Нетипична је претња ако се најављују катастрофалне природне непогоде какве нису познате из искуства или се предвиђају у крајевима где нису раније забележене. Таква је, на пример, претња потапањем делова континента због подизања нивоа океана услед наглог отапања леда на половима. С њом се свет никада до сада није суочавао, бар не од краја последњег леденог доба.

Нетипичне претње безбедности које су обележиле почетак трећег миленијума

Пророчанства о „смаку света“ који је најчешће најављиван за годину смене миленијума нису се на срећу испунила. Ипак, за утеху „великим“ пророцима и њиховим поштоваоцима, прве године 21. века обележила су страдања необично великих размера, односно страдања на необичним местима, као последица деловања необичних актера, или, пак, примене несвакидашњих метода и неуобичајених средстава. Управо та необичност угрожавања безбедности са последицама које се, уз свесно или спонтано заобилажење порука историјског памћења, опажају као катастрофичне и предочавају и интерпретирају у сензационалистичком стилу, освежила је сећање на разне злослутне прогнозе будућности људског рода, чиме је прича о ванредним изворима опасности добила значење хит теме. Није искључено да је та околност један од чинилаца који су, макар и на посредан начин, преко одговарајућих психолошких механизма, допринели промовисању појединих нетипичних безбедносних претњи у ред најозбиљнијих изазова постхладноратовског света и, самим тим, учинили да се супротстављање њима (тачније неким од њих) издигне на ниво приоритетног задатка. Поред тероризма, који је експлицитно етикетиран као глобално зло, као „непријатељ број 1“, у скупину нетипичних безбедносних претњи савременог света скоро без изузетка се сврставају још и: ширење оружја за масовно уништавање; илегална трговина наркотицима; ширење необичних заразних болести; природне катастрофе непредвидљивог (примарног или накондног дејства), као и пиратство на мору.

Тероризам. Нетипичност тероризма огледа се, пре свега, у томе што се он појављује као недржавна претња државама на коју (претњу) оне, укључујући и велике силе, немају адекватан одговор. Реноме великих сила државе пре свега стичу на основу резултата у одмеравању снага са истоврсним ривалима – другим државама или коалицијама држава. Због тога, претње и ризици који долазе од непријатеља тог типа за њих нису велика непознаница. Оне, у начелу, знају како на њих треба одговорити и како се за то треба припремати, и могу релативно добро да прогнозирају резултате тих одговора. То посебно важи за глобалну силу која својом снагом може да успешно да парира сваком класичном облику угрожавања њене безбедности који долази од било које друге државе.³

³ Сједињене Државе, као глобална сила, већ пуну деценију и по уживају у лагодности такве позиције. У том погледу, за њих је последња деценија двадесетог века протекла у знаку одсуства изазова карактеристичних за период хладног рата, какви су, на пример, били Корејски рат или Кубанска криза. То у извесном смислу важи и данас, али само за један аспект америчке безбедности – онај који се односи на традиционалне облике угрожавања безбедности.

Респективна војна сила и економска моћ које су ефикасно средство одвраћања и застрашивања држава, у случају претње тероризмом немају ни приближно исту делотворност, нити се могу неограничено користити. „Како се технологија шири, мање моћни актери имају све више моћи“.⁴ Тероризам је управо најбољи пример за то. Непријатељ је тешко доступан, тешко га је изоловати и непосредно тући јер је измешан са пријатељем, односно са онима који нису непријатељи. Немогуће га је уништавати, а не ризиковати кажњавање невиних, што се неминовно доживљава као колективно кажњавање. Та околност знатно сужава могућност изналажења адекватног одговора и обавезује на обазривост у реаговању, што ствара утисак неодлучности, па и немоћи у супротстављању недржавним претњама.

Ширење оружја за масовно уништавање. Када се говори о ширењу оружја за масовно уништавање (ОМУ) пре свега се има у виду развој нуклеарног оружја у земљама нуклеарним силама. Пример за то је Северна Кореја која (након већ извршене пробе нуклеарне експлозије) на путу да произведе нуклеарну бомбу. Њен пример могле би да следе, самovolјно или уз помоћ и сагласност, односно благонаклоност моћног партнера, и неке друге земље које су спремне за тај „луксуз“ да издвоје потребна средства односно да ризикују да се замере противницима таквих намера. На листи виновника те врсте пролиферације већ се налази Иран. Својевремено је на њој била Либија. Међу кандидатима са сличним намерама помињу се Јужноафричка Унија, Јапан ...

Поред наоружавања држава нуклеарним оружјем, у облике ширења оружја за масовно уништавање спада још и: прављење „прљавих бомби“; неконтролисана производња и илегално поседовање штетних материја са особинама бојних отрова; контаминација терена „цурењем“ неадекватно обезбеђених спремишта и неодаговарајућих одлагалишта опасног материјала; паковање биолошких агенса у форми биолошког оружја; небезбедно „узгајање“ клица заразних болести и сл.⁵

Шта погодује ширењу оружја за масовно уништавање?

У околности које су допринеле и доприносе повећању ризика од ширења овог оружја могу се убројити: постхладноратовски вакууми моћи (недовољно ефикасна власт, висок ниво криминалитета, међуетнички сукоби ...); знатан број активних и угашених нуклеарних реактора са великим количинама радиоактивног материјала који потиче од истрошеног горива или материјала коришћених у истраживачке сврхе; угашена и неадекватно санирана постројења за производњу бојних отрова и биолошких агенса; непостојање ажурне евиденције о произведеним количинама и врстама бојних отрова и биолошких агенса и њиховој „судбини“ након изласка из производних погона,⁶ дефицит средстава за обезбеђење производних и складишних

⁴ Naj, Dž., *Paradoks američke moći*, BMG, Beograd, 2004, str. 143.

⁵ До ширења оружја за масовно уништавање може доћи на више начина (намерно или ненамерно, самостално или уз нечију асистенцију, јавно или илегално). Путеви, односно канали ширења оружја из постојећег места размештаја (легалног или илегалног) до жељеног одредишта такође су разноврсни. То може бити: уступање технологије (продајом готових решења или „позајмљивањем“ струњака); пренос знања „одливом мозга“ (brain drain); „цурење“ (крађа) поверљивих информација о технологији из области ОМУ; илегална трговина радиоактивним материјалом и материјалима за справљање хемијског и биолошког оружја; неконтролисано „отицање“ опасног материјала у околину (земљиште, водотоци, атмосфера).

⁶ Wilberforce Quaterly, *Strategic Analysis of Terrorism and Global Security*, Center for Defence and Security Policy, Wilberforce University, Fall, 2008.

објеката и санацију терена; постојање интересовања за прибављање прљавог оружја; платежна моћ потенцијалних купаца на црном тржишту информација, знања и средстава (велика количина прљавог новца који се стиче илегалном трговином оружја и наркотицима); терористичка активност у земљама које поседују ОМУ (Пакистан, Индија). Угроженост безбедности ширењем оружја за масовно уништавање посебно је актуелна управо због могућности опасности да то оружје, каналима организованог криминала, дође у посед терористичких организација.

Илегална трговина наркотицима. Као и сваки други вид црног тржишта, илегална трговина наркотицима представља увек посебну безбедносну претњу, с обзиром на то да је на тај начин стечен (прљав) новац идеално средство за финансирање терористичких активности. У том погледу посебан случај представља пут хероина чија се полазна тачка налази у Азији. Азија традиционално обезбеђује сировинску базу (опијум) за производњу овог наркотика којим се снабдевају потрошачи широм света. Највеће површине под маком из којег се добија опијум налазе се на простору тзв. „Златног троугла“ (Мјанмар, Тајланд, Лаос) и „Златног полумесеца“ (Авганистан, Иран, Пакистан). Највећи произвођач опијума до почетка деведесетих био је Мјанмар, када је примат у томе убедљиво преузео Авганистан. Истина, у погледу површина под маком, Мјанмар је био водећа земља све до 2003. године, али су, захваљујући већим приносима, произвођачи у Авганистану одавно обезбеђивали већу количину опијума. Изузетак је само 2001. година када су Талибани забранили узгајање мака као културе која, с обзиром на то чему служи, није у складу са Кураном. Доласком Американаца, површине под маком и количина произведеног опијума вртоглаво расту.

Колика се количина новца обрће на црном тржишту опијума из Авганистана довољно говоре подаци из годишњег извештаја Канцеларије УН за дрогу и криминал.⁷ Према овом извору, у 2007. години у Авганистану је под маком било 193.000 хектара. Произведено је укупно 8.200 тона опијума (основне сировине за производњу хероина), што је 93 одсто укупне светске производње. Узгајањем мака бавило се 509.000 домаћинстава. Извозна вредност произведеног опијума, морфијума и хероина (на простору суседних држава) процењена је на 4 милијарде долара. Ипак, после вишегодишњег константног раста, у 2008. години забележен је изванредан пад производње. До највећег смањења површина под овом културом у односу на 2007. годину дошло је, по правилу, тамо где су се сељаци финансијски на то подстицали (дobili практично обештећење за „штету“ коју трпе преласком на мање профитабилну пољопривредну производњу).⁸ Када се анализирају подаци за различите регионе земље уочава се да је тамо где власт боље функционише, приметно већи проценат становника који као разлог за одустајање од узгајања мака наводе притисак власти. Према томе,

⁷ *Afghanistan Opium Survey 2008, United Nations, Office on Drugs and Crime, November 2008.*

⁸ Према подацима надлежних тела УН из 2008. године, као главне разлоге за одустајање од гајења мака сељаци су навели: 1) високу цену пшенице (22%); 2) чињеницу да производња опијума није у складу са исламом (21%); 3) притисак власти (16%); ниску цену опијума (15%); 4) неодговарајуће климатске услове (14%); 5) сушу (7%) 6) поштовање одлуке старијих (3%) и 7) остале разлоге (2%). С друге стране, у крајевима где сељаци остају и даље верни узгајању мака (становништво јужних и западних делова земље где је, иначе, недовољно присутна централна власт и где су највеће површине под маком) главни разлози за то, по оцени њих самих су: 1) висока цена опијума (53); 2) начин да се ублажи сиромаштво (32%); 3) одсуство контроле (7% и 4) остали разлози (8%) (*Afghanistan Opium Survey 2008, United Nations, Office on Drugs and Crime, November 2008.*)

рецепт за редуковање претње коју представља илегална трговина наркотицима је познат – успостављање власти и финансијска помоћ „обичном човеку“. Американци тврде да су управо због тога и дошли у Авганистан. Ако јесу?

Пандемије заразних болести. Карактеристичан пример ове врсте нетипичне безбедносне претње јесте, свакако, пандемија птичјег грипа. Мада је заразна болест позната под именом САРС, чији је први случај забележен у Кини, новембра 2002. године однела више живота него птичји грип (укупно умрлих у свету 774 од укупно 8.098 оболелих),⁹ птичји грип се показао као теже решив проблем. За разлику од САРС-а који је савладан, боље рећи нестао већ након неколико месеци (врхунац кризе март 2003, крај епидемије јул 2003), птичји грип се дуго опирао мерама сузбијања.¹⁰

Први случајеви оболевања људи од птичјег грипа забележени су још 1997. године, у Хонг Конгу. Оболело је 18 људи од којих 6 са смртним исходом. Наредни талас заразе уследио је 2003. Болест се појавила најпре у Кини и Вијетнаму и у периоду 2003–2005 била је углавном ограничена на простор ј/и Азије. Након масовног оболевања и помора птица селица (Кина) болест се брзо проширила на Запад (Русија, Монголија, Казахстан, Молдавија, Хрватска). Ипак, до пандемије није дошло. Да јесте, последице би, према неким оценама, биле катастрофалне. Наиме, према процени координатора УН за птичји грип, из септембра 2005. године, могло је да страда између 5 и 150 милиона људи. Последице су, на срећу, биле знатно блаже. Закључно са 2008. годином оболело је укупно 395 људи, али уз висок степен смртности – преко 150 (графикон 4).¹¹ При томе су земље погођене грипом претрпеле огромне материјалне штете, не само због због угинућа и превентивног убијања милиона комада живине, него и због ометања привредних активности (пре свега у области туризма и саобраћаја).

Веће последице избегнуте су захваљујући: 1) националним програмима заштите, 2) заједничким мерама на нивоу регионалних асоцијација (АСЕАН; АСЕАН+3; АПЕК; РФА) 3) препорукама и помоћи међународних организација (Светска здравствена организација, Светска организација за здравље животиња, Организација за храну и пољопривреду). Ипак, она није сасвим сузбијена. Разлози за то су бројни *ограничавајући фактори*. Пре свега, то су: 1) низак ниво опште здравствене заштите; 2) ниски хигијенско-здравствени стандарди; 3) недовољне количине вакцина; 4) неблагоприятно дијагностиковање и пријављивање болести; 5) избегавање убијања заражених јата због неадекватне надокнаде тиме причињене штете.

Природне катастрофе. Карактеристичан случај природне катастрофе је цунами изазван потресом у Индијском океану крајем децембра 2004. године. Истина, према броју људских жртава (око 230.000 погинулих),¹² он није највећа природна катастрофа у историји.¹³ Ипак, заслужује посебну пажњу због чињенице да је било

⁹ <http://www.cdc.gov/ncidod/sars/faq.htm#2003>

¹⁰ И у 2009. години забележени су, истина ретки, случајеви оболевања људи са смртним исходом.

¹¹ Извор: WHO, //www.who.int/csr/disease/avian_influenza/country/cases_table_2009_04_23/en/index.html

¹² Поред погинулих, у страдале у цунамију рачуна се и 45 000 несталих; 125 000 погинулих и око 1 77 000 расељених.

¹³ У земљотресима у Кини, 1976, страдало је чак 600.000 људи; циклон у Бангладешу, 1970. усрмртио је 500.000 људи.

могуће одређеним превентивним мерама утицати на смањење броја људских жртава, упркос томе што се земљотрес који изазива цунами не може предвидети. Евидентно је да је, осим конфигурације земљишта и велике густине насељености, узрок великог броја жртава био (и да у сличној ситуацији неизоставно може бити) непостојање система благовременог откривања таласа и упозоравања становништва. Наиме, да је постојао регионални систем обавештавања и узбуђивања било је могуће да се део становништва удаљи од обале и тако бар на појединим локацијама, погодним за евакуацију, избегну велике жртве. Према подацима наведеним на карти 1 види се да је талас до најближег тешко погођеног подручја (обала Суматре) путовао око сат и по, до Шри Ланке и Тајланда око 2 сата, до Малдива више од три сата и до обала Африке, где је такође било људских жртава, чак 8 сати.¹⁴

Размере и специфичности савременог пиратства

Према дефиницији Међународног бироа за поморство (*International Maritime Bureau*) „пиратство је улазак на било које пловило са намером да се изврши крађа или било које друго криминално дело, и уз спремност (намеру), односно способност (могућност) да се употреби сила ради остваривања тог циља“.¹⁵ Праву експанзију савремено пиратство је доживело на крају 20. и почетком 21. века. Према подацима Међународног бироа за поморство (МБП), током 2000. године број напада повећао се за 57 одсто у односу на претходну годину.¹⁶ У периоду од 2000. до 2006. године забележено је два пута више напада него у претходном шестогодишњем периоду.¹⁷ Овом врстом претње данас је најугроженија пловидба у водама око рога Африке. Такву репутацију некада је имало подручје Јужног кинеског мора, мореуз Малака и део Индијског океана према југоисточној Азији. Чак три четвртине свих регистрованих пиратских напада и покушаја напада у 2000. години (361 од укупно 471) догодило се на том простору. Посебну забринутост при томе изазвало је нагло интензивирање пиратске активности у мореузу Малака (Малајском теснацу), где је те године, у односу на претходну, забележено три пута више напада и покушаја напада (табела 1). Разлог за то је чињеница да кроз тај мореуз пролази главни поморски пут који води од обала источне Африке и Блиског истока ка Тихом океану. Осим што има вишеструки значај за околне земље, безбедност пловидбе

¹⁴ Иронијом судбине у вези са овом катастрофом може се сматрати то што је време у коме се она догодила на посредан начин ишло на руку пострадалом подручју. Наиме, због великог броја гостију из развијених земаља који су у то време (божићни празници) боравили у хотелима на таласом погођеној обали, катастрофа је медијски много више пропраћена него све претходне са исто тако тешким, па и тежим последицама. То је имало за последицу висок степен солидарности читавог света у пружању помоћи пострадалима. Захваљујући донацијама и стручној помоћи коначно је на делу југоисточне Азије - инсталиран систем за рано откривање и упозоравање. То би требало да буде почетак изградње свобухватног система превенције последица сличних катастрофа.

¹⁵ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

¹⁶ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

¹⁷ *Sea Piracy, s Bloody Growth*, http://www.forbes.com/2008/06/09/piracy-logistics-shipping-biz-logistics-cx_wp_0610piracy.html

Малајским теснацем од посебне је важности за енергетску безбедност земаља Далеког истока. О томе довољно убедљиво говори податак да њиме пролази чак 90 одсто увозне нафте и 40 одсто течног природног гаса за Јапан,¹⁸ као и 65 одсто свих енергената које Кина подмирује из увоза.¹⁹

Табела 1 – Пиратска активност крајем 20. и почетком 21. века (број извршених напада и покушаја напада)²⁰

	Источна Африка	Индијски океан	Мореуз Малака	Меди-теран	Јужна Америка*	Јужна Кина	Западна Африка	Укупно
1998	19	25	6	2	38	94	22	210
1999	16	51	37	4	29	136	36	309
2000	29	109	112	2	41	140	33	471
2001	22	86	58	2	23	120	58	370
2002	23	66	34	3	67	140	47	383
2003	22	96	36	1	72	154	67	452
2004	13	41	60	0	46	113	57	330

* У наведене бројке укључени су и подаци о пиратској активности у Карипском мору.

Укупна количина нафте која се превози кроз мореуз Малака три пута је већа од оне која пролази кроз Суецки канал и чак 15 пута већа од количине која прође кроз Панамски канал. Две трећине терета који пролази овим мореузом чини сирова нафта из Персијског залива чија су главна одредишта на путу за Јапан, Јужна Кореја и Кина.²¹ Најзначајнија и најосетљивија тачка на том путу је лука Сингапур. У њу дневно пристаје више од 400 бродова; у сваком тренутку у њој се налази око 1.000 различитих бродова; поред Сингапура свака три минута пролази неки брод.²² Осим материјалне штете, пиратски напади у водама са таквом фреквенцијом саобраћаја на релативно узаном путу имају за последицу и повећање ризика од „саобраћајних удеса“ (судара пловила), а самим тим и ризика од еколошких катастрофа услед могућих експлозија и пожара, односно изливања опасних материја.

Угроженост безбедности пловидбе на тако важном поморском путу био је довољно јак разлог, пре свега за земље између којих се протеже мореуз Малака (Индонезија, Малезија и Сингапур) да, користећи се редовним и успостављајући посебне облике билатералне и мултилатералне сарадње, предузму заједничке акције против пирата на мору. Први конкретан корак у том правцу, који је учињен 2005. године, било је успостављање заједничког, односно координисаног надгледања мореуза и размена података. Резултати тих мера постали су видљиви већ у првој години њихове примене, тако да је број напада изведених у 2005. години у мореузу

¹⁸ Herberg, E Mikkal, *The Geopolitics of Energy and the Malacca Straits*, The National Bureau of Asia Research, The Woodrow Wilson Center for International Scholars, Washington, 2006.

¹⁹ Storey, Ian, *The United States and ASEAN-China Relations*, October 2007. <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>.

²⁰ Извор: Chambers, M., *International Piracy and Armed Robbery at Sea*, http://www.humansecuritygateway.com/documents/USGOV_IntlPiracy_ArmedRobberySea.pdf

²¹ Desker, B., *Capt. Hook Joins Al-Qaeda in the Malacca Straits*, Hartlend, 2005, No 3, p.16–17.

²² Desker, B., *Capt. Hook Joins Al-Qaeda in the Malacca Straits*, Hartlend, 2005, No 3, p.19.

Малака смањен за нешто више од две трећине у односу на 2004. годину (са 38 на 12).²³ Слична настојања испољена су и у другим земљама југоисточне Азије, што је један од евидентних показатеља унапређивања њихове билатералне и мултилатералне сарадње у области безбедности (бар на нивоу размене информација). Подстицај томе било је и константно унапређивање односа у оквиру заједница АСЕАН, као њене све интензивније сарадње за земљама из окружења у оквиру форума АСЕАН + 3 (АСЕАН + Кина, Јапан и Јужна Кореја).

Захваљујући појачаном надгледању пловних путева, размени података и непосредној заштити (пратњи) бродова на критичним тачкама, у периоду од 2004. до 2006. године укупан број напада у свету био је у опадању. Тај тренд настављен је и наредних година у већини некада најугроженијих подручја. На пример, у мореузу Малака током 2007. године забележено је свега 7 напада.²⁴ У водама Бангладеша те године регистровано је укупно 15 напада, што је за две трећине мање у односу на претходну годину када их је било чак 47.²⁵ Међутим, нагли пораст броја пиратских напада у водама око Рога Африке и око западних напада обала Африке, за шта су углавном заслужни сомалијски, односно нигеријски пирати, као и појава нових неуралгичних тачака²⁶ учинили су да, почев од 2006. године, укупан број напада константно расте. Тако је, према подацима Међународног бироа за поморство (*International Maritime Bureau*), укупан број регистрованих напада у 2007. години (263) био за 10% већи од оног из претходне године (239); у наредној (2008) години порастао је за следећих 11%, а у 2009. години за чак 38% у односу на претходну.²⁷ У 2010. години, и поред појачаног надгледања и оружаног обезбеђења пловидбе присуством бродова ратне морнарице на најугроженијим деловима поморских путева настављен је тренд повећања броја пиратских напада. Било их за 10% више него у претходној години (укупно 445), чиме је достигнут неславни рекорд с краја прошлог века²⁸ (графикон 1).

Током тог петогодишњег периода највише је растао и при томе се вишеструко увећао број пиратских напада око обала Сомалије и Нигерије. Сомалијски пирати су 2007. године извели 31 напад (троструко више него 2006), а нигеријски 42 напада (три и по пута више него 2006).²⁹ Следеће (2008) године око Рога Африке (у Аденом заливу и источно од обала Сомалије) регистровано је 111 напада, који се, углавном, приписују сомалијским пиратима, што значи да су они те године више него утростручили своју „продуктивност“ у

²³ *Iraq declared new piracy hotspot*, <http://www.icc-ccs.org/news/112-iraq-declared-new-piracy-hotspot>

²⁴ *The Economist* online, Apr 23rd 2008, Peril on the high seas, http://www.economist.com/research/articlesBySubject/displaystory.cfm?subjectid=7933596&story_id=11079332

²⁵ Somalia and Nigeria account for the increase in attacks in 2007, <http://www.icc-ccs.org/news/148-reported-piracy-incidents-rise-sharply-in-2007->

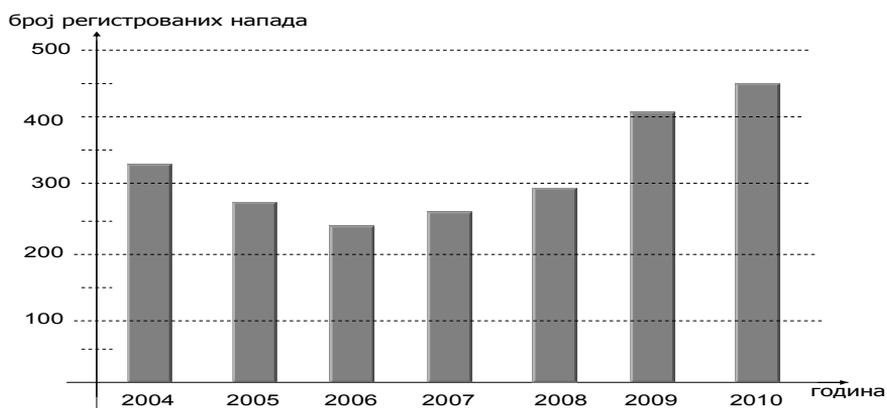
²⁶ Током 2005. године у ирачким водама регистровано је 10 напада, док их у претходној години уопште није било (*Iraq declared new piracy hotspot*, <http://www.icc-ccs.org/news/112-iraq-declared-new-piracy-hotspot> (преузето: 31.01.2006).

²⁷ *Worldwide piracy figures surpass 400*, <http://www.icc-ccs.org/news/385-2009-worldwide-piracy-figures-surpass-400>

²⁸ *Hostage-taking at sea rises to record levels*, <http://www.icc-ccs.org/news/429-hostage-taking-at-sea-rises-to-record-levels-says-imb>

²⁹ Somalia and Nigeria account for the increase in attacks in 2007, <http://www.icc-ccs.org/news/148-reported-piracy-incidents-rise-sharply-in-2007->

односу на претходну годину.³⁰ У истом периоду око Нигерије је забележено симболично смањење броја напада (са 42 на 40), али се шпекулише са неких око 100 непријављених напада,³¹ што сугерише закључак да није реч о стабилизовању стања већ о заташкавању истине да се ситуација погоршава. У 2009. години сомалијски пирати су, удвостручивши број напада (извели су укупно 217 или 53 одсто од свих пријављених напада у тој години)³², показали да је њихова делатност у пуном замаху и да су више него доминантни у том „бизнису“. У истом периоду, број напада око јужне Америке порастао је са 14 на 37. Истовремено, према броју пријављених напада око Нигерије (укупно 28 у 2009. години) могло би се закључити да пиратство у том делу света почиње да бележи тренд опадања. Међутим, и овога пута незванични извори говоре о додатних бар тридесетак непријављених напада,³³ тако да нема гаранција за оптимистичке прогнозе.

Графикон 1 – Укупан број регистрованих пиратских напада у периоду 2004–2010.

Постоје, наравно, различита тумачења разлога због којих се наводно избегава пријављивање напада (не само у случају Нигерије већ иначе), али су она више у сфери нагађања него што су резултат студиозног изучавања те проблематике. У сваком случају, и без тих нерегистрованих напада, па тако и без познавања њихових последица, евидентно је да још увек није пронађен адекватан одговор на угрожавање безбедности пловидбе пиратским деловањем. То се, пре свега, односи на пловидбу водама које су „радијусу дејства“ сомалијских пирата који се из године у

³⁰ IMB reports unprecedented rise in maritime hijacking, <http://www.icc-ccs.org/news/332-imb-reports-unprecedented-rise-in-maritime-hijackings>; Seper, Jerry, Blackwater joins against piracy, <http://www.washingtontimes.com/news/2008/dec/04/blackwater-joins-fight-against-sea-piracy/>

³¹ IMB reports unprecedented rise in maritime hijacking, <http://www.icc-ccs.org/news/332-imb-reports-unprecedented-rise-in-maritime-hijackings>

³² 2009 Worldwide piracy figures surpass 400, <http://www.icc-ccs.org/news/385-2009-worldwide-piracy-figures-surpass-400>

³³ 2009 Worldwide piracy figures surpass 400, <http://www.icc-ccs.org/news/385-2009-worldwide-piracy-figures-surpass-400>

годину повећава и који је у 2010. години досегао на југу до Мадагаскара и на истоку (у Индијском океану) до 72 степена источне географске дужине. Сомалијски пирати одговорни су за чак 92 одсто свих регистрованих отмица бродова у 2010. години (49 од укупно 53), и држали су као таоце (ради изнуђивања откупа) 1016 чланова посада, што је 86 одсто укупног броја узетих таоца.³⁴ Охрабрујући податак из 2010. године у вези са сомалијским пиратима јесте да је у тој години опала стопа њихове успешности, тј. број отетих бродова у односу на број покушаних отмица. Претходних година та стопа била је до 50 одсто, што се доводи у везу са присуством бродова ратних морнарица у најкритичнијим зонама, али и посебним мерама заштите на бродовима – метама напада. Забрињавајуће су, међутим, индиције да расте ризик по живот чланова посада запоседнутих, односно отетих бродова.³⁵

Разумљиво је да је пиратство у другим регионима остало на неки начин у сенци апсолутне доминације Сомалијаца, али оно ни на једном од познатих критичних места није сасвим сузбијено. Индикативно је, на пример, да је после периода извесне стагнације, током 2010. године, удвостручен број пиратских напада у Јужном кинеском мору,³⁶ што може бити наговештај интензивирања пиратског деловања и у другим жаришта у региону југоисточне Азије. У том случају, уследиће додатно „развлачење снага“ на фронту противпиратске борбе на мору у чему пирати, вероватно, виде додатну шансу за очување профитабилности свог бизниса.

Шта је то што садашње пиратске нападе чини специфичним, односно нетипичним у поређењу са некадашњим – класичним? При разматрању овог питања треба имати у виду да, с обзиром на мотив и начин извођења, постоји неколико основних типова пиратских напада, и да се сви они не могу окарактерисати као нетипични. *Први*, најпознатији тип, јесте онај када пирати упадну у неки трговачки брод, покупе новац из бродске касе, опљачкају посаду и нестану. Пирати у овом случају рачунају, пре свега, на новац (готовину) који трговачки брод редовно има у својој каси за плаћање лучких такси и за исплату зараде члановима посаде. Процењује се да је „плен“ при оваквом типу напада вредан у просеку око 20.000 \$.³⁷

Други тип напада је много амбициознији. Осим пражњења бродске касе и плјачкања посаде, мотив напада је заплена терета погодног за продају на црном тржишту. То је, на пример, она врста терета чији се делови појединачно не региструју и као такви лако се „утапају“ у истоврсну робу из легалних трговачких токова (резана грађа, жица, метални профили, минерали и сл.). За извршење овог напада неопходан је већи број људи за саму акцију упада на брод и касније манипулисање теретом, као одређени број сарадника у пословима уговарања продаје и испоруке

³⁴ 31. децембра 2010. године у поседу сомалијских пирата (у ишчекивању траженог откупа) било је 28 бродова и 638 талаца (*Hostage-taking at sea rises to record levels*, <http://www.icc-ccs.org/news/429-hostage-taking-at-sea-rises-to-record-levels-says-imb>)

³⁵ Gardner, Frank, 'Growing risk of deaths' at the hands of Somali pirates, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11470238>

³⁶ У 2009. години забележено је 13 напада у јужном кинеском мору, а у 2010. години 31 (2009 Worldwide piracy figures surpass 400, <http://www.icc-ccs.org/news/385-2009-worldwide-piracy-figures-surpass-400>; *Hostage-taking at sea rises to record levels*, <http://www.icc-ccs.org/news/429-hostage-taking-at-sea-rises-to-record-levels-says-imb>)

³⁷ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

терета (заједно са бродом или без уступања брода). Док се за извођење напада првог типа најчешће ангажује група од 6 до 7 људи, у другом случају на брод који носи жељени терет упада банда и до 70, па и више чланова. Зарада од продаје отете робе обезбеђује пиратима зараду од више милиона долара по једном опљачканом броду.³⁸ Тим новцем они, осим обезбеђивања завидног „личног дохотка“, могу да финансирају набавку опреме и регрутовање људства потребног за планирање и извођење нових, истоветних или захтевнијих напада, да подмире трошкове „пословања“ око продаје отете робе, али и да, преко корумпираних органа власти у месту базирања, обезбеде одређену врсту заштите од прогона на копну.

Трећи тип напада је специфичан по томе што му примарни циљ није плјачкање посаде, нити присвајање терета ради уновчавања његове вредности продајом, већ узимање брода, најчешће заједно са посадом, ради изношења откупа. Висина траженог откупа, и вероватноћа изнуде, зависе, пре свега, од вредности терета, али и од психолошког ефекта који производи конкретна талачка ситуација у зависности од тога у чијем је власништву брод, код кога је осигуран, под чијом заставом плови и чији су држављани чланови посаде задржани као таоци. Наравно, мете оваквих напада првенствено су бродови са теретом огромне вредности, као што су, на пример, танкери са укрцаном нафтом.³⁹ О томе каквог су реда износи новца који се траже за откуп бродова са таквим теретом говори податак да је прошле године за ослобађање једног јужнокорејског танкера („*Samho Dream*“) пиратима исплаћено чак 9,5 милиона долара.⁴⁰ С обзиром на то да постоји тенденција да се званично радије оперише са нижим него вишим износима исплаћеног откупа, има основа за претпоставку да рекордни откупи премашују наведену своту. Иначе, постоје два главна начина исплате откупа: достављање тражене суме новца нападачкој групи непосредно на отети брод (избацивањем пригодног пакета из ваздуха, односно доставом посебним чамцем)⁴¹ или уплатом преко посредника на копну који чине део организоване криминалне мреже.⁴² И ма колико то било апсурдно, посао откупа подразумева извршен степен узајамног поверења између уцењивача и уцењеног. Наиме, власник брода мора да верује да ће, пошто плати договорени износ, добити

³⁸ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

³⁹ На пример, 9. фебруара 2011. године у Индијском океану отет је грчки супертанкер *Ирене* са 25 чланова посаде, натоварен са око 2 милиона барела нафте у вредности од 2.000 милиона долара, на путу за САД. (Tanker with \$200 million in oil hijacked off Oman, http://www.msnbc.msn.com/id/41493997/ns/world_news-mideast/n_africa/ (9.2.2011)). За сада нема вести о судбини брода, али се може очекивати да пирати (претпоставља се да је реч о Сомалијцима) ускоро затраже откуп примерен вредности терета.

⁴⁰ Tanker with \$200 million in oil hijacked off Oman, http://www.msnbc.msn.com/id/41493997/ns/world_news-mideast/n_africa/

⁴¹ Како функционише тај начин исплате откупа и о каквим сумама је реч може се наслутити из једне поруке пирата са отетог кинеског брода у децембру 2009. године. У тој поруци упућеној преко Ројтерса каже се: „Хеликоптер је избацио откуп на брод. Примили смо четири милиона долара. Надамо се да ћемо се искрцати за неколико сати. Посада је безбедна и врло сретна, иако ће бити слободни тек за неколико дана“ (*Хеликоптер избацио четири милиона долара пиратима*, <http://haler.blogspot.ba/архива/2009/12/27/>).

⁴² Посредници између уплатиоца и примаоца откупа најчешће су Сомалијци који живе у Европи, Блиском истоку или Африци. Они убацију новац у традиционални систем плаћања познат под именом хавала (-hawala) који функционише на принципу пуног поверења и личног познанства. Тако се осигурава да се новцу практично „губи траг“ и тешко може да се утврди у чијим рукама завршава (Borger, J., *Piracy and ransom payments: Risky business - safe transactions*, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/19/piracy-somalia1>)

брод натраг, а пирати да ће им власник гарантовати безбедан одлазак након напуштања киднапованог брода.

Четврти тип напада завршава се отмицом брода са намером да се, након што се на најисплативији начин „ослободи“ посаде и терета, користи као тзв. *брод фантом*.⁴³ То значи да му се, ради затајавања трага, промени идентитет – да се префарба, преименује и заплови под другом заставом, са теретом намењеном неком од постојећих партнера из криминалне мреже или за неког „невиног купца“ (неког ко не зна порекло брода који му допрема робу). Након истовара следи, по правилу, нова промена идентитета – још једно префарбавање, преименовање и замена заставе. За извршење сваке од ових радњи потребни су поуздани партнери увезани у хијерархијски строго структурирану организацију са одговарајућом инфраструктуром на широком простору њеног деловања. То је оно што ову врсту пиратства сврстава у ред најсофистициранијих облика међународног криминала. Што се тиче судбине чланова првобитне посаде брода фантома, она је крајње неизвесна. Уколико нису ослобођени уз откуп или задржани на броду као неопходни за његово опслуживање, што се у овом случају ретко практикује, осим за мањи део њих за које није на старту обезбеђена адекватна замена, може им се десити да буду одмах или накнадно ликвидирани⁴⁴ или препуштени да плутају у чамцима, што је, по коначном исходу, када се ради о отмици у океану, често равно ликвидацији.

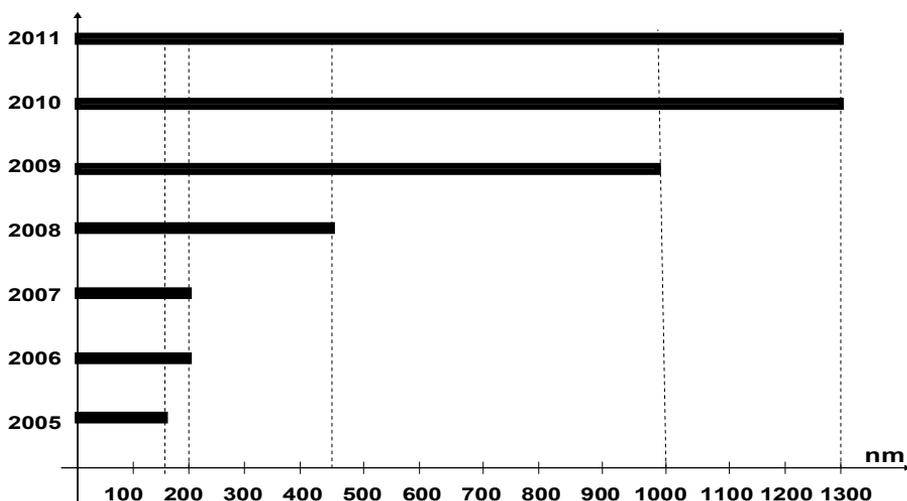
Да би били ефикаснији у лоцирању и праћењу брода – жртве и одабрали најпогодније место и време напада, односно доскочили мерама предострожности на самим бродовим, пирати се користе различитом тактиком, а тактичке поступке прилагођавају конкретној ситуацији. Нападају обично између 1 и 6 сати по поноћи када већина чланова посаде спава и када су мале шансе да се због буке мотора у потпалубљу обрати пажња на звукове које производе куке са конопцима које пирати избацују на палубу ради успињања на брод. Пошто је осматрање са брода усмерено, углавном, унапред и у страну, пирати, да би остали до последњег тренутка непримећени, обично прилазе броду са крме. При темељито припреманим нападима, када је мета унапред, а не насумично одабрана често се обезбеђује присуство сарадника на самом броду. То се, на пример, чини убацивањем свог човека у састав посаде (метода „слепи путник“) или, пак, ангажовањем проститутки задужених за анимирање („омамљивање“) посаде (метода „мала сирена“).

Наравно, предузимљивост и маштовитост пирата тиме се не исцрпљује. Старе методе се иновирају, а „проваљени“ трикови замењују новим. Надмудривање између насилника, с једне стране, и жртава и њихових официјелних и неофицијелних заштитника, с друге, наставља се. Амбиције, а исто тако и улози и с једне и с друге стране се повећавају. Као одговор на присуство поморских снага већег броја земаља у Аденском заливу, сомалијски пирати преносе тежиште своје активности према Индијском океану и Арабијском мору и повећавају радијус дејства у свим правцима (од обала Сомалије ка истоку, северу и југу). Према подацима EUNAVFOR-a (*European Union Naval Force*) – поморских снага земаља ЕУ ангажованих за надгле-

⁴³ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

⁴⁴ Забележени су и случајеви изузетно окрутног понашања према посади, као што је поливање бензином и спаљивање (Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html)

дање пловидбе око Рога Африке, најистуреније тачке на отвореном мору где сомалијски пирати данас изводе нападе на отвореном мору удаљене су од сомалијске обале преко 1000 наутичких миља, што је скоро десетоструко већи радијус дејства од оног из 2005. године (графикон 2).

Графикон 2 – Повећање радијуса дејства сомалијских пирата
(Удаљеност места напада од обала Сомалије)

Непосредни напади (упади) на брод обично се изводе са малих чамаца. Они се, када се напада на отвореном мору далеко од обале, довозе у рејон напада посебним бродом у поседу пиратске организације или под њеном контролом. То су тзв. „бродови мајке“⁴⁵ који су погодни за преокеанску пловидбу, односно за дуже задржавање на отвореном мору. Примена ове тактике још једна је у низу специфичности савременог пиратства које, по свему судећи, успева да релативно успешно парира мерама предострожности и заштите које друга страна предузима.

Резултат те „велике игре“ на мору прилично је обесхрабрујући за све чији приходи, непосредно или посредно, зависе од безбедности пловидбе. Процењује се, на пример, да пиратство годишње кошта светску економију између 7 и 12 милијарди долара,⁴⁶ што је више него убедљив показатељ недовољне безбедности поморских путева. Наравно, када се говори о степену у којем пирати угрожавају пловидбу треба имати у виду неколико индикатора. Осим броја регистрованих (пријављених) напада и врсте и размера причињене штете, односно последица напада (број оте-

⁴⁵ Somalim pirates far beyond their shores to hijack vessels, <http://www.maritime-executive.com/article/2010-4-22-somali-pirates-far-beyond-their-shores-hijack-vessels/#>

⁴⁶ Tanker with \$200 million in oil hijacked off Oman, http://www.msnbc.msn.com/id/41493997/ns/world_news-mideast/n_africa/

тих бродова, број узетих таоца, број погинулих и повређених, при самом нападу или накнадно, сума новца исплаћена на име откупа и сл.) треба узети у обзир и вероватан број непријављених из којих су вероватно остале мање или више тешке последице. Наиме, процене говоре да се пријављује тек око 50 одсто напада (по некима изворима, тек 10 одсто).⁴⁷ Напади се не пријављују, пре свега, због тога да би се прикрио стварни ниво ризика и на тај начин избегло енормно повећање премија за осигурање бродова. Да то образложење није без основа потврђује податак да је само у јануару 2008. године, након наглог повећања броја отмица у Аденском заливу, драматично (чак десетоструко) повећана цена осигурања.⁴⁸

Као посредан индикатор угрожености угрожености пловидбе на појединим поморским правцима може да послужи и функционисање власти у приобалним државама и остварени ниво међународне сарадње у борби против пиратства. Наиме, свака дестабилизација стања у приобалним земљама по правилу је праћена повећањем броја напада на бродове у њеним територијалним водама и око њих. Како каже Роберт Каплан, „анархија на копну, пиратство на мору“.⁴⁹ При томе, цену те анархије плаћају они који је нису скривили, бар не непосредно.

Поред угрожавања безбедности пловидбе, што се, преко повећавања трошкова непосредног (унутрашњег) и посредног (спољашњег) обезбеђења и прогресивног поскупљења осигурања бродова, одражава на пораст цене транспорта робе поморским саобраћајем, пиратска делатност има за последицу и повећање ризика од аксидената (судар бродова, пожари, експлозије, истицање опасних материја) који (аксиденти), осим материјалне штете и људских жртава, могу да узрокују еколошке катастрофе великих размера. Таквих аксидената је већ било, а неки су избегнути само пуком случајношћу. Септембра 1992. године пирати су у Малајском теснацу напали брод *Дух Нагасакија* (*Nagasaki Spirit*). Удаљили су капетана брода са командног моста, препустили команду аутопилоту и напустили брод са заповедником ради уговарања откупа. Брод је остављен у пуној брзини без икога на кормилу и сударио се са контејнерским бродом *Благослов океана* (*Ocean Blessing*). Пожар изазван сударом захватио је оба брода. Пожар на *Духу Нагасакија* трајао је 6 дана, а на броду *Ocean Blessing* чак 6 недеља. У пожару су настрадали сви морнари са танкерског брода, док су са *Духа Нагасакија* преживела само двојица.⁵⁰ У најужем делу истог теснаца, 16. јануара 1999. године, нападнут је танкер *M/T Chaumont*. Брод је са милионима галона нафте, више од 70 минута пловио пуном снагом, а да при томе никога није било на командном мосту ко би њиме управљао.⁵¹ Просто је необјашњиво како на тако узаном простору са изузетно великом фреквенцијом саобраћаја није дошло до судара са неким од пловила. У јулу 2010. године сомалијски пирати су у јужном делу Црвеног мора (на путу за Суецки канал) запленили танкер за

⁴⁷ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

⁴⁸ Jerry Seper, *Blackwater joins against piracy*, <http://www.washingtontimes.com/news/2008/dec/04/blackwater-joins-fight-against-sea-piracy/>

⁴⁹ Robert D. Kaplan, *Anarchy on Land Means Piracy at Sea*, <http://www.nytimes.com/2009/04/12/opinion/12kaplan.html>

⁵⁰ *Pirate Attacks Up Worldwide*, *Associated Press*, October 16, 2007.

⁵¹ Mc Daniel, Michael, *Modern high seas piracy*, http://www.cargolaw.com/presentations_pirates.html

превоз хемијских супстанци.⁵² Какве би последице произвела хаварија на таквом броду (пожар, експлозија, цурење хемикалија) није тешко претпоставити.

Због тога је разумљиво што су земље које су посебно изложене оваквим врстама ризика заинтересоване да предузимају заједничке мере заштите. Сарадња земаља југоисточне Азије у борби против пиратства бележи константно узлазну линију, али је она, пре свега, изражена на билатералном и трilaterалном нивоу. Домети и ограничења те сарадње најбоље се виде на примеру мера које предузимају Малезија, Сингапур и Индонезија. Оне од 2005. године организују заједничко патролирање у ваздуху изнад мореуза Малака (*Eyes in the Sky*). Од 2006. године такве патроле присутне су и на мору (*Malacca Strait Patrol*). Те мере, као што је претходно поменуто, дале су значајне резултате. Број пиратских напада је у року од само три године више него преполовљен, али је, с обзиром на интензитет саобраћаја овим правцем и вредност превозеног терета, сузбијање пиратства задатак чији значај далеко превазилази појединачне интересе испоручиоца, наручиоца и превозника робе и осигуравајућих друштава.

Закључак

По свему судећи, пиратству, упркос свим предузетим мерама предострожности и заштите, још увек није задат одлучујући ударац. Мере, посебно оне које укључују стално присуство поморских снага више земаља на критичним деоницама међународних поморских путева, евидентно доприносе смањењу ризика пловидбе у тим добро „покривеним“ водама, али претња нападима и даље постоји. Привремено, односно привидно гашење појединих жаришта, по правилу је праћено отварањем нових или оживљавањем старих. За одржавање таквог стања заслужно је, свакако, више фактора. Пре свега, то је висок праг толеранције извршилаца пиратских напада на ризике којима се излажу приликом пресретања пловила, заплене терета или узимања и држања талаци. Захваљујући томе, осујећени напади, као и претрпљени губици немају за последицу очекивано јењавање пиратске активности на ширем простору. Једноставно, шефовима пиратских група није тешко да попуне губитке у „живој сили“, тј. да нађу замену за погинуле, ухапшене, онеспособљене и обесхрабрене. У том погледу на руку им иде тешко социјално-економско и безбедносно стање у деловима појединих приобалних држава које су као такве сигурна регрутна база пиратства. Истовремено, добро угодан систем преношења изношеног новца од места пријема до централе смањује ризик од накнадног губитка плена, што повећава исплативост посла и омогућава обезбеђивање солидне логистичке подршке за извођење сложенијих пиратских операција – оних који се изводе у више корака и на више локација. Следеће што чини пиратство одрживим јесте његова изразита прилагодљивост условима асиметричног „ратовања“ која му омогућава да своју хендикепираност у односу на моћнијег противника преиначи у релативну предност. То се, поред осталог, постиже применом проверене стратегије поништавања предности јаче стране тактиком „развлачења снага“, тј. наметањем истовремених обра-

⁵² Pirates intensify attacks in new areas, with first Somali hijacking reported in Red Sea, <http://www.iccwbo.org/index.html?id=39445>

чуна на више одвојених „фронтова“. Дobar пример остваривања те врсте тактичког преимућства сомалијски пирати су демонстрирали повећањем радијуса дејства у више праваца, односно преношењем тежишта свог деловања са Аденског залива ка Индијском океану и Арабијском мору, које је уследило као одговор на повећано присуство антипиратских патрола око Рога Африке.

С друге стране, прогонитељи пирата су у остваривању своје мисије суочени са низом ограничења. Пре свега, они, упркос томе што, бар формално, имају исти задатак, не чине обједињене снаге. Због тога њихова дејства нису довољно координирана, па самим тим ни максимално ефикасна. Осим тога, постоје и озбиљне недоумице у вези са правним оквиром њиховог ангажовања, посебно у случајевима када опсервирање, пресретање или гоњење пирата захтева улазак у територијалне воде или ваздушни простор неке приобалне земље. У сваком случају, за боље резултате у сузбијању пиратства неопходан је виши ниво кооперативности заинтересованих страна на свим нивоима – од локалног (националног), преко регионалног до међународног. Велики искорак у том смислу било би, на пример, успостављање јединствене команде над заједничким снагама које обезбеђују критичне деонице поморских путева. При свему томе, веома је важно да једно од тежишта у „рату“ против пиратства буде искорењивање услова који погодују његовом процвату. У противном, шансе за успешан исход тог рата прилично су мале. Наиме, искуствена сазнања говоре да су безнадежна економска ситуација и драстично погоршање безбедносног стања у некој приобалној земљи скоро редовно праћени интензивирањем пиратске активности у њеном окружењу. У том смислу, посебну пажњу заслужује поменуто упозорење Роберта Каплана да све док буде анархије на копну, биће и пиратства на мору. За сада и једног и другог има у изобилју.

Литература

1. Borger, ‚Piracy and ransom payments: Risky business – safe transactions, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/19/piracy-somalia1>
2. Chambers, M., *International Piracy and Armed Robbery at Sea*, http://www.humansecuritygateway.com/documents/USGOV_IntlPiracy_ArmedRobberySea.pdf
3. Desker, B., *Capt. Hook Joins Al-Qaeda in the Malacca Straits*, Hartlend, 2005, No 3,
4. Gardner, F., *Growing risk of deaths' at the hands of Somali pirates*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11470238>
5. Herberg, E. M., *The Geopolitics of Energy and the Malacca Straits*, The National Bureau of Asia Research, The Woodrow Wilson Center for International Scholars, Washington, 2006.
6. *Hostage-taking at sea rises to record levels*, <http://www.icc-ccs.org/news/429-hostage-taking-at-sea-rises-to-record-levels-says-imb>
7. *IMB wary of military-style rescues*, http://www.upi.com/Top_News/Special/2011/01/24/IMB-wary-of-military-style-rescues/UPI-92581295868420/
8. Kaplan, D., R., *Anarchy on Land Means Piracy at Sea*, <http://www.nytimes.com/2009/04/12/opinion/12kaplan.html>
9. 04/12/opinion/12kaplan.html
10. Storey, I., *The United States and ASEAN-China Relations*, October, 2007. <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil>